

University of Tehran press

The Analysis of EFL Teachers' Attitudes on ELT Textbooks in Iran: The Case of Gender Representation and its Pedagogical Effects

Zahra Sadat Hosseini Ahmadabadi* 0009-0009-2040-7266

English Language Department, Teaching, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
Email: st_zs_hosseini@azad.ac.ir

Mahnaz Azad** 0000-0001-5782-5108

English Language Department, Teaching, East Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
Email: mahnaz.azad@iau.ac.ir

ABSTRACT

This study aimed to investigate the attitudes of English language teachers regarding the representation of gender in the Vision series in the 10th, 11th, and 12th grades of senior high schools in Iran. To gather data, a questionnaire was adapted from Yaqoubi Notash and Nouri (2016) and some items were added to meet the purpose of the study. It should be noted that this questionnaire was translated to Farsi to enhance the participants' understanding with a reliability of .88 whose validity was confirmed by experts. Then, the questionnaire was distributed among 330 male and female teachers who had experienced teaching the mentioned textbooks. To obtain more accurate data, a semi-structured interview was also designed and implemented with 15 teachers. The data were analyzed both qualitatively and quantitatively. The results of the analyses of the questionnaire and teachers' interviews showed that the majority of the teachers believed the representation of males is significantly more than females' in the textbooks which might be due to the traditional patriarchal and cultural views in this country. In addition, the teachers assumed that gender disparity creates gender stereotypes in the minds of the students affecting their future academic and career choices and leads to biased modeling of the genders' social roles. The results of the present study can raise the awareness of the materials developers, curriculum designers, and those who are involved in devising textbooks considering gender inequality and representation.

ARTICLE INFO

Article history:
Received: 18 March 2023
Received in revised form:
03 July 2023
Accepted: 08 July 2023
Available online:
Summer 2023

Keywords:

EFL Textbooks, Gender representation, Pedagogical effects, Teachers, Iran.

Hosseini Ahmadabadi, Z. S & Azad, M. (2023). The Analysis of EFL Teachers' Attitudes on ELT Textbooks in Iran: The Case of Gender Representation and its Pedagogical Effects. *Journal of Foreign Language Research*, 13 (2), 317-334. <http://doi.org/10.22059/jflr.2023.356924.1024>

© The Author(s).

Publisher: The University of Tehran Press.

DOI: <http://doi.org/10.22059/jflr.2023.356924.1024>

* Zahra Sadat Hosseini Ahmadabadi MA and BA in TEFL, at Islamic Azad University, South Tehran Branch, Iran. interested in language pedagogical issues, CDA, Gender- related issues.

** Areas of Interest: Multi-media language learning/ teaching, ICT literacy and teacher development, Dynamic Assessment, etc. She has been teaching for about 19 years in different courses of teacher education and applied linguistics at BA, MA, and PhD levels.

انتشارات دانشگاه تهران

پژوهش‌های زبان شناختی در زبان‌های خارجی

شاپای چاپی: ۴۱۲۳-۲۵۸۸ شاپای الکترونیکی: ۷۵۲۱-۲۵۸۸

https://jflr.ut.ac.ir

Email: jflr@ut.ac.ir

تحلیل نگرش معلم‌های زبان انگلیسی نسبت به بازنمایی جنسیتی در کتاب‌های درسی زبان انگلیسی در ایران و تأثیرات آموزشی آن

زهرا سادات حسینی احمدآبادی*
ID 0009-0009-2040-7266

گروه آموزش زبان انگلیسی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: st_zs_hosseini@azad.ac.ir

مهناز آزاد**
ID 0000-0001-5782-5108

گروه آموزش زبان انگلیسی، واحد تهران شرق، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: mahnaz.azad@iau.ac.ir

چکیده

هدف از این تحقیق، بررسی نگرش معلم‌های زبان انگلیسی نسبت به بازنمایی جنسیتی^۱ در کتاب‌های درسی زبان انگلیسی (سری ویژن) پایه دهم، یازدهم و دوازدهم دبیرستان‌های دوره دوم ایران می‌باشد. بدین منظور، برای جمع‌آوری داده از پرسش‌نامه مقاله یعقوبی نوتاش و نوری (۲۰۱۶) استفاده و برای دستیابی به اهداف این تحقیق گویه‌هایی به این پرسش‌نامه اضافه شد. لازم به ذکر است که به منظور افزایش درک شرکت‌کنندگان، این پرسش‌نامه به فارسی ترجمه شد و با قابلیت اطمینان ۰.۸۸، اعتبار آن توسط کارشناسان مورد تأیید قرار گرفت. سپس پرسش‌نامه میان ۳۳۰ معلم زبان انگلیسی زن و مرد که تجربه تدریس کتاب‌های مذکور را داشتند توزیع شد. به منظور دستیابی به داده‌های دقیق‌تر، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته‌ای نیز با ۱۵ معلم طراحی و اجرا شد. داده‌ها هم به لحاظ کیفی و هم به لحاظ کمی مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج تجزیه و تحلیل پرسش‌نامه و مصاحبه با معلم‌ها نشان داد که اکثریت معلم‌ها بر این باور بودند که بازنمایی مردان در کتاب‌های درسی به طور قابل توجهی بیش از زنان است که احتمالاً ریشه در دیدگاه‌های سنتی پدرسالانه و فرهنگی در ایران دارد. به علاوه، معلم‌ها بر این باور بودند که بازنمایی جنسیتی باعث به وجود آمدن کلیشه‌های جنسیتی^۱ در ذهن دانش‌آموزان شده، بر انتخاب‌های تحصیلی و شغلی آینده آنها اثر گذاشته و منجر به مدل‌سازی مغرضانه‌ای از نقش‌های اجتماعی جنسیتی می‌شود. نتایج تحقیق حاضر می‌تواند آگاهی توسعه‌دهندگان آموزش، طراحان برنامه درسی و همه افرادی که به نوعی در ابداع کتاب‌های درسی مشارکت دارند، نسبت به در نظر گرفتن نابرابری‌های جنسیتی در کتاب‌های درسی افزایش دهد.

اطلاعات مقاله

تاریخ ارسال: ۱۴۰۱/۱۲/۲۷
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۴/۱۲
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۱۷
تاریخ انتشار: تابستان ۱۴۰۲
نوع مقاله: علمی پژوهشی

کلید واژگان:

کتاب‌های آموزش زبان انگلیسی، بازنمایی جنسیتی، اثرات آموزشی، معلم‌ها

حسینی احمدآبادی، زهرا سادات و آزاد، مهناز، (۱۴۰۲). تحلیل نگرش معلم‌های زبان انگلیسی نسبت به کتاب‌های درسی زبان انگلیسی در ایران: مورد بازنمایی جنسیتی و تأثیرات آموزشی آن. *پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبان‌های خارجی*، ۱۳ (۲)، ۳۳۴-۳۱۷.

DOI: <http://doi.org/10.22059/jflr.2023.356924.1024>

© The Author(s).

Publisher: The University of Tehran Press.

DOI: <http://doi.org/10.22059/iflr.2023.356924.1024>

* زهرا سادات حسینی احمدآبادی، کارشناسی ارشد و کارشناسی در TEFL دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران جنوب، ایران. علاقه مند به مسائل آموزشی زبان، CDA، مسائل مربوط به جنسیت
** زمینه‌های مورد علاقه: یادگیری/آموزش زبان چندرسانه‌ای، سواد فناوری اطلاعات و ارتباطات و توسعه معلم، ارزیابی پویا و غیره. او حدود ۱۹ سال است که در دوره‌های مختلف آموزش معلمان و زبان‌شناسی کاربردی در سطوح کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری تدریس می‌کند.

۱. مقدمه

مؤسسات آموزشی را می‌توان به عنوان مکان‌هایی تأثیرگذار در نظر گرفت که ارزش‌های مرتبط با جنسیت خاصی را بر اساس قدرت‌های فرهنگی، سیاسی یا اجتماعی، به یک جامعه القا می‌کند. در واقع، هم مربیان و هم فراگیران که به نوعی از فضاهای آموزشی استفاده می‌کنند، تحت تأثیر فعالیت‌ها و گفتمان‌های جنسیتی می‌باشند. به علاوه، مواد آموزشی نقش مهمی در شکل‌دهی کلیشه‌ها ایفا می‌کنند و به طور غیرمستقیم به دانش‌آموزان در مورد زبان، باورها، ادراکات، رفتارها و دانش‌های فرهنگی آموزش می‌دهند (لی، ۲۰۱۹). از این رو، چگونگی به تصویر کشیدن دو جنس در کتاب‌های درسی در شکل‌دهی نقش‌های جنسیتی در جامعه مؤثر است (تیاراکانیتا و همکاران، ۲۰۲۱).

همچنین هنگام بررسی مواد آموزشی، این جنبه که «برنامه درسی اجتماعی»^۱ نامیده می‌شود می‌تواند بر درک دانش‌آموزان از هویت جنسیتی اثر بگذارد (استوارت و همکاران، ۲۰۱۸). از طرفی سووارنو و همکاران (۲۰۲۱) تأکید کردند که از آنجایی که کتاب‌های درسی می‌توانند گفتمان‌های جنسیتی، نقش‌ها و هویت‌ها را هدایت کنند، ممکن است بر ادراک و نگرش دانش‌آموزان نسبت به جنسیت تأثیر بگذارند. از این رو، در سال‌های اخیر، مطالعات بی‌شماری در مورد بازنمایی جنسیتی در کتاب‌های درسی مدارس در سراسر جهان صورت گرفته است.

طبق تحقیق دهمرده و کیم (۲۰۲۰)، از آنجایی که فراگیران زبان برای اولین بار از طریق کتاب‌های درسی انگلیسی با زبان هدف مواجه می‌شوند، این کتاب‌ها نقش بسیار مهمی در کلاس‌های زبان ایفا می‌کنند، و اگر در آنها مواردی از تبعیض جنسیتی وجود داشته باشد، آگاهی دانش‌آموزان از نقش‌هایشان در جامعه را بر اساس جنسیتشان شکل می‌دهد. در واقع، کتاب‌های درسی رکن یادگیری بوده و از یادگیری پیشرفته دانش‌آموزان حمایت می‌کنند. در نتیجه باید از جنبه‌های فکری مختلفی مورد ارزیابی قرار بگیرند (لئو، ۲۰۱۶).

از آنجایی که معلم‌ها و دانش‌آموزان کاربران اصلی کتاب‌های درسی به شمار می‌روند، باید نظرات آنها در مورد کتاب‌های درسی جمع‌آوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار بگیرد. دانش‌آموزان از کتاب‌های درسی برای یادگیری بهتر و معلم‌ها برای تقویت تدریس خود استفاده می‌کنند، بنابراین هر یک از

این دو گروه سهم بسزایی در روند بررسی و ارزشیابی کتاب‌های درسی دارند. البته، مشارکت معلم‌ها، به دلیل دانش بالاتری که دارند، ضروری‌تر به نظر می‌رسد. بر این اساس، حضور دیدگاه معلم‌ها در تحلیل و ارزیابی کتاب‌های درسی برای بهبود کیفیت آنها باعث می‌شود که کار معلم‌ها در استفاده از این کتاب‌ها آسان‌تر شود (تامیلیسون ۲۰۱۳). یکی از مسئولیت‌های اصلی ارزیابی کتاب‌های درسی بر عهده معلم‌ها است و این بخش جزء ثابت کار معلمی به شمار می‌رود (انصاری و بابایی، ۲۰۰۳). در نتیجه، آگاهی از اصول ارزشیابی برای معلم‌ها ضروری است. بر این اساس، معلم‌هایی که با اصول ارزشیابی آشنایی دارند می‌توانند نقاط ضعف و قوت کتاب‌های درسی را گزارش کنند. این گزارش برای طراحان و توسعه‌دهندگان کتاب درسی و همچنین فراگیران بسیار مفید خواهد بود.

باید به این نکته اشاره کرد که یادگیری زبان در ایران به محیط کلاس محدود می‌شود و مفیدترین رسانه در این زمینه کتاب درسی است. بنابراین به منظور بهبود سطح محتوا، ارزیابی کتاب‌های درسی ضروری به نظر می‌رسد. یکی از ضروری‌ترین جنبه‌های ارزشیابی، بررسی میزان و نحوه ترسیم زن و مرد در کتاب‌های درسی است و نظر معلم‌هایی که تجربه تدریس این کتاب‌ها را دارند می‌تواند در بررسی این مؤلفه بسیار کمک‌کننده باشد. در حقیقت، در نظر گرفتن بازنمایی جنسیتی در مطالب کتاب‌های درسی زبان انگلیسی بسیار مهم و ضروری است (هاشمیان، ۲۰۲۰). از این رو، این تحقیق به بررسی نگرش معلم‌ها در مورد بازنمایی جنسیتی در کتاب‌های درسی زبان انگلیسی (سری ویژن) می‌پردازد که در دبیرستان‌های ایران، برای کسانی که در حال تحصیل هستند، مورد استفاده می‌باشد.

۲. بیان مسئله

بسیاری از کتاب‌های درسی در سراسر جهان از «بازنمایی نادرست جنسیتی» رنج می‌برند که به بازنمایی جانبدارانه شخصیت‌های مرد در کتاب‌های درسی تدریس شده در کشورهایمانند سوریه، هند، رومانی، چین و ایالات متحده اشاره دارد (بلومبرگ، ۲۰۰۹). همین وضعیت در ایران، که زنان در تمام حوزه‌های آموزشی، اجتماعی و نیروی کار فعالانه به ایفای نقش می‌پردازند، نیز وجود دارد (میری، ۲۰۱۹). نابرابری جنسیتی در کتاب‌های درسی اثرات مخربی به همراه دارد.

^۱ societal curriculum

کتاب‌های درسی که به لحاظ جنسیتی نامتعادل هستند می‌توانند موجب ایجاد احساساتی نظیر به حاشیه رانده شدن، طرد شدن، کاهش ارزش و کاهش توقعات در دانش‌آموزان دختر بشود (غرباوی و موسوی ۲۰۱۲). به علاوه، این نابرابری منجر به از بین رفتن اعتماد به نفس دانش‌آموزان دختری می‌شود که نیازمند اصلاحات جدید در حوزه بازنمایی جنسیتی می‌باشند. باید به این نکته اشاره کرد که هیچ یک از تحقیقات گذشته به بررسی رویکرد معلم‌ها در مورد بازنمایی جنسیتی و اثرات آموزشی^۲ آن در کتاب‌های درسی آموزش زبان انگلیسی (سری ویژن) بر روی دانش‌آموزان، نپرداخته‌اند. از این رو، این تحقیق بنا دارد تا با تحقیق در مورد بازنمایی جنسیتی در کتاب‌های فوق‌الذکر این خلع را برطرف کند. بدین منظور، رویکرد معلم‌هایی که تجربه تدریس این سه کتاب را دارند در مورد چگونگی ترسیم زن و مرد در کتاب‌های درسی، جمع‌آوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

پرسش‌های تحقیق

تحقیق حاضر سعی دارد تا به پرسش‌های زیر پاسخ دهد:

۱) نگرش معلم‌های زبان انگلیسی نسبت به بازنمایی جنسیتی کتاب‌های درسی آموزش زبان انگلیسی چیست؟

۲) آیا بازنمایی جنسیتی در کتاب‌های درسی آموزش زبان انگلیسی، بر روی دانش‌آموزان دارای اثرات آموزشی است؟

۳. پیشینه پژوهش

کتاب‌های درسی زبان انگلیسی در ایران

از آنجایی که سیستم آموزشی در ایران یک سیستم متمرکز است، تمام دانش‌آموزان سراسر ایران تقریباً تمام دوره‌ها و کتاب‌های درسی مقاطع دوازده‌گانه را می‌گذرانند. این امر در مورد کتاب‌های درسی انگلیسی نیز صدق می‌کند. از زمان پیروزی انقلاب اسلامی تا سال ۲۰۱۰، روش تدریس زبان انگلیسی بر اساس روش ترجمه دستور زبان (GTM)^۳ بود، اما از سال ۲۰۱۰، وزارت آموزش و پرورش تصمیم گرفت روش تدریس کتاب‌های درسی انگلیسی را عوض کرده و به آموزش

زبان ارتباطی (CLT)^۴ تغییر دهد (علوی مقدم و خیرآبادی، ۲۰۱۶). آنها خاطر نشان کردند که در ایران، از سال ۱۹۳۸ دوره‌های زبان انگلیسی در برنامه آموزشی رسمی مدارس قرار گرفت و تا سال ۱۹۶۱، یعنی به مدت ۲۳ سال، کتاب‌های درسی بدون تغییر طراحی شد و مورد استفاده قرار گرفت. تا این که در سال ۱۹۸۳، کتاب‌های «انگلیش تو رایت پت»^۵ جایگزین کتاب‌های قدیمی شده و به مدت ۲۷ سال در مدارس ایران تدریس شد (علوی مقدم و خیرآبادی، ۲۰۱۶). در نهایت، در سال تحصیلی (۲۰۱۱-۲۰۱۵)، مجموعه کتاب‌های پراسپیک^۶ و ویژن^۷ با رویکرد جدید (CLT) به تدریج به سیستم آموزشی دوره اول و دوم متوسطه وارد شد.

همان‌طور که **دهمرد** (۲۰۰۹) می‌گوید، وزارت آموزش و پرورش تنها مرکز مجاز به طراحی، گردآوری، منتشر و توزیع کتاب‌های درسی است و هیچ یک از کتاب‌های درسی کمکی مجاز به تدریس در مدارس ایران نمی‌باشند. در حال حاضر، آموزش زبان انگلیسی در مدارس از پایه هفتم آغاز می‌شود و دانش‌آموزان ایرانی به مدت ۶ سال زبان انگلیسی می‌خوانند، اما این آموزش موفقیت‌آمیز نبوده و دانش‌آموزان اعتماد به نفس کافی برای مکالمه به زبان انگلیسی را ندارند (**دهمرد**، ۲۰۰۹).

به گفته **میری** (۲۰۱۹)، عواملی مانند برنامه چشم انداز ۲۰ ساله و نارضایتی معلم‌ها و دانش‌آموزان از سیستم آموزش زبان انگلیسی موجب تغییر روش تدریس زبان انگلیسی شد و در نتیجه، وزارت آموزش و پرورش تصمیم گرفت کتاب‌های درسی جدیدی را برای تدریس زبان انگلیسی در مدارس طراحی کند. شکایت معلم‌ها، دانش‌آموزان و خانواده‌ها از کمبودهای کتاب‌های درسی، روند تصمیم‌گیری وزارت آموزش و پرورش را تسریع کرد. این تغییرات باعث شد تا مجموعه کتاب‌های درسی شش جلدی به قلم علوی مقدم^۸، خیرآبادی^۹، رحیمی^{۱۰} و داوری^{۱۱} (۲۰۱۵-۲۰۱۷) تحت عنوان «انگلیسی برای مدارس» یا Efs^{۱۲} جایگزین مجموعه کتاب‌های درسی LSRW (مهارت‌های چهارگانه)^{۱۳} شود که در دبیرستان‌های ایران مورد استفاده قرار می‌گرفت.

⁹ , Khairabadi

¹⁰ Rahimi

¹¹ Davari

¹² English for Schools

¹³ مهارت‌های چهارگانه شامل خواندن، نوشتن، شنیدن و صحبت

Listening, Speaking, Reading و Writing کردن:

^۲ pedagogical effects

³ Grammar Translation Method

⁴ Communicative Language Teaching

⁵ English to Path Right

⁶ Prospect

⁷ Vision

⁸ Alavi Moghadam

طبق مطالعه‌ای که تحقیقات افشار (۲۰۱۶)، آهور (۲۰۱۴)، بهمن و رحیمی (۲۰۱۰)، ریاضی و مصلی نژاد (۲۰۱۰) و همچنین ریاضی و آریا شکوه (۲۰۰۷) را مورد بررسی قرار داده است مشخص شد، مجموعه جدید شامل دو زیر مجموعه سه جلدی به نام «پراسپکت» برای مقطع متوسطه اول (۱۵-۱۳ سال) و «ویژن» برای متوسطه دوم (۱۸-۱۶ سال)، بر اساس رویکرد آموزش زبان ارتباطی طراحی شده‌اند. مجموعه کتاب-های درسی «انگلیسی برای مدارس» از نظر ظاهر و محتوا به طور کامل با کتاب‌های درسی LSRW متفاوت هستند. کتاب-های قدیمی سیاه و سفید بودند و مطالب آموزشی بیشتری مانند کتاب معلم، کتاب کار یا مکمل‌های سمعی-بصری نداشتند، اما مجموعه جدید رنگی است و از مطالب آموزشی فوق‌الذکر برای معلم‌ها و دانش‌آموزان برخوردار است. از سوی دیگر تمرکز کتاب‌های درسی LSRW بیشتر بر روی درک مطلب، دستور زبان و ترجمه بود و توجه زیادی به مکالمه، نوشتن و گوش دادن نداشت، اما سعی شده در کتاب‌های جدید این کاستی‌ها برطرف شود.

در بخش مقدمه کتاب‌های درسی پراسپکت و ویژن، مهمترین ویژگی‌های آموزش زبان ارتباطی، یعنی فعال بودن و اعتماد به نفس و همچنین روح کلی حاکم بر بسته‌های آموزشی ذکر شده بر اساس اصول زیر می‌باشد:

- توجه هم‌زمان به هر چهار مهارت زبان؛
- استفاده از فعالیت‌های زبانی متنوع در فرآیند آموزش زبان؛
- تأکید بر یادگیری زبان از طریق تجربه؛
- استفاده از محتوای غنی، با معنی و قابل فهم در تدوین محتوای آموزشی؛
- ارتقای یادگیری زبان با همکاری و مشارکت در کلاس درس؛
- ارائه بازخوردهای اصلاحی مناسب به اشتباه دانش‌آموزان؛ و
- توجه به جنبه‌های احساسی و نقش آنها در یادگیری زبان.

با این حال، به رغم اهداف ذکر شده در مقدمه کتاب‌های درسی جدید زبان انگلیسی، دانش‌آموزان پس از شش سال یادگیری زبان انگلیسی، به جز چند جمله محدود، تسلط کافی بر زبان انگلیسی ندارند (صادقی و ریچاردز، ۲۰۱۴).

مطالعات بازنمایی جنسیتی کتاب‌های درسی زبان انگلیسی

توجه محققان به بررسی بازنمایی نقش‌های جنسیتی در کتاب‌های درسی ابتدا توسط گراهام (۱۹۷۵) جلب شد. او پس از تحلیل پنج میلیون کلمه در کتاب‌های درسی کودکان ایالات متحده، به این نتیجه رسید که تعداد اشارات به مردان و پسران بیش از دو برابر است. در میان زنان و دختران، قهرمان و گویندگان مرد سه برابر زنان بودند. پس از این تحقیق اولیه، مطالعات بسیاری در زمینه جنسیت‌گرایی، کلیشه‌های جنسیتی و عدم نمایش در کتاب‌های درسی انگلیسی توسط محققان سراسر جهان انجام شده است.

در همین راستا، کورامینگ و کورامینگ (۲۰۲۰) به بررسی بازنمایی جنسیتی در کتاب‌های درسی انگلیسی مورد استفاده در مدارس ابتدایی فیلیپین پرداختند و متوجه سلطه مردان و شکاف جنسیتی در این کتاب‌ها شدند و دریافتند که این شکاف جنسیتی می‌تواند پیامدهای نگران‌کننده‌ای برای دانش‌آموزان به همراه داشته باشد. در مورد مشابه دیگری، مطالعه‌ای در آموزش مقطع ابتدایی برزیل نشان داد نگرش‌های مبتنی بر جنسیت حتی در فعالیت‌های جسمانی و ورزشی نیز قابل مشاهده است (یونسکو، ۲۰۲۲). همچنین، لی (۲۰۱۹) به بررسی این موضوع پرداخت که آیا نابرابری جنسیتی در کتاب‌های درسی زبان انگلیسی کشور ژاپن وجود دارد یا خیر. یافته‌های این تحقیق نشان داد که مردان، هم به لحاظ جسمی و هم به لحاظ شناختی فعال‌تر از زنان هستند. مطالعه دیگری توسط سرین (۲۰۱۸) به بازنمایی جنسیتی در کتاب «اپن رود» ۱۴-۷ که برای دانش‌آموزان ۱۵ تا ۱۸ سال در اولو^{۱۵} طراحی شده بود، پرداخت. در این کتاب‌ها تبعیض جنسیتی به نفع مردان بود، در حالی که زنان بیشتر به عنوان خانه‌دار، پرستار یا جنس ضعیف‌تر به تصویر کشیده شده بودند. احمد و شاه (۲۰۱۹) از دیدگاه تحلیل گفتمان انتقادی^{۱۶} برای بررسی بازنمایی جنسیتی در کتاب‌های درسی آموزش زبان انگلیسی دانش‌آموزان کلاس پنجم مدارس دولتی و خصوصی پاکستان استفاده کردند. تبعیض جنسیتی در این کتاب‌ها گزارش شد که حضور مردان را بیش از زنان برجسته می‌کرد. همین نتیجه در تحقیقات دیگر نیز ذکر شده است (مراجعة شود به الجویتین ۲۰۱۸، الکید 2020 و ساپوتا ۲۰۱۹).

^{۱۶} critical discourse analysis

^{۱۴} Open Road

^{۱۵} Oulu

علاوه بر این، تحقیق انجام شده توسط ایروانسیا و آردینی (۲۰۲۳) در کتابهای درسی زبان انگلیسی در اندونزی نشان داد که در متن و تصاویر کتابها، مردان به عنوان شخصیت‌های قدرتمند و فعال و زنان به عنوان شخصیت‌های منفعل به تصویر کشیده شده‌اند و این درحالیست که موقعیت‌های شغلی بیشتری برای مردان نسبت به زنان در کتابها در نظر گرفته شده بود.

در ایران، افشار (۲۰۱۶) تحقیقی بر اساس بازنمایی جنسیتی در اولین کتابهای درسی مجموعه کتابهای آموزش زبان انگلیسی انجام داد. نتایج این تحقیق نشان داد درصد حضور مردان در متون ۶۲٪ و حضور زنان ۳۸٪ بوده است. در این تحقیق، پاسخ معلم‌ها به پرسش‌نامه منتهی به این نتیجه‌گیری شد که بازنمایی جنسیتی عادلانه نیست. دو سال بعد، جوانی و تحریری (۲۰۱۸) به تحلیل کتابهای درسی زبان انگلیسی مقطع راهنمایی در ایران پرداخته (پراسپکت ۱، پراسپکت ۲ و پراسپکت ۳) و با استفاده از مدل سه‌بعدی فرکلاف (۱۹۸۹) بازنمایی جنسیتی را در کتابهای مذکور بررسی کرد. آنها پنج معیار را انتخاب و تحلیل کردند: (۱) میزان مشاهده مردان و زنان^{۱۷}، (۲) نقش‌های اجتماعی و داخلی^{۱۸}، (۳) نقش‌های معنایی^{۱۹}، (۴) فعالیت‌ها^{۲۰}، (۵) بازنمایی تصویری^{۲۱}. نتایج تحقیق نشان داد در بیشتر موارد رویکردهای جنسیتی به نفع مردان است.

همچنین امینی و اوج (۲۰۱۸) کتابهای درسی ویژن ۱ و ۲ را به لحاظ موضوعات مبتنی بر جنسیت مورد بررسی قرار دادند: میزان مشاهده زنان و مردان، اولین بودن^{۲۲}، فعالیت‌ها، نقش‌های اجتماعی و ساختار عمومی مردانه^{۲۳}. نتایج وجود رویکردهای مردانه در هر دو کتاب را ثابت کرد. این نتایج یافته‌های متمرکز بر تجزیه و تحلیل هم‌زمان^{۲۴} بازنمایی جنسیتی در مجموعه کتابهای «انگلیسی برای مدارس» و تجزیه و تحلیل در طول زمان^{۲۵} کتابهای «انگلیسی برای مدارس» و LSRW را مورد تأیید قرار می‌دهد (میری، ۲۰۱۹) یافته‌های این تحقیق نشان داد که اگرچه بازنمایی تحلیل در طول زمان در مقایسه با مجموعه کتابهای قبلی LSRW بهتر

شده است، اما تحلیل هم‌زمان مجموعه کتابهای «انگلیسی برای مدارس» نشان می‌دهد که این بهبود نسبی همچنان ناچیز است زیرا هنوز هم شکاف قابل توجهی در بازنمایی جنسیتی وجود دارد و این کتابها به طور قابل توجهی مرد محور هستند. به علاوه، دهمرد و کیم (۲۰۲۰) به بررسی بازنمایی جنسیتی در پنج کتاب درسی آموزش زبان انگلیسی در ایران پرداختند (پراسپکت ۱-۳ و ویژن ۱-۲). بر این اساس، عکس‌ها، تصاویر، اسامی، نقش‌ها و فراوانی حضور و همچنین حضور زنان و مردان در مکالمه و خواندن متن مورد مطالعه قرار گرفت. یافته‌ها عدم تعادل در بازنمایی جنسیتی به نفع مردان را در کتابهای آموزش زبان انگلیسی ایرانی نشان داد.

۴. روش پژوهش

طرح پژوهش

این تحقیق برای جمع‌آوری و تفسیر داده‌ها از یک طرح ترکیبی استفاده کرده است. در این تحقیق از پرسش‌نامه و مصاحبه استفاده شده است. مارینگ (۲۰۱۴) می‌گوید: «طرح ترکیبی باعث به وجود آمدن یک روش جدید نمی‌شود، بلکه مراحل مختلف تحلیل، با منطبق‌های متفاوت آنها را که عمدتاً از یک نظریه عمل‌گرایانه علم پیروی می‌کنند، کنار هم قرار می‌دهد.» از این رو برای پاسخ به پرسش‌های تحقیق هم از تحلیل کیفی و هم از تحلیل کمی استفاده شده است.

شرکت‌کنندگان

۳۳۰ معلم زبان انگلیسی (۱۳۲ مرد و ۱۹۸ زن) در مقطع دبیرستان، از شهرهای مختلف ایران (تهران، ورامین، شهریار، اسلامشهر، پردیس، کرج، مبارکه، کرمانشاه، کرمان، گیلان، بجنورد، لارستان، قزوین، بابل، خوزستان، مشهد، رومشکان، شیراز) با ۴-۱ سال سابقه تدریس کتابهای ویژن به طور داوطلبانه به پرسش‌نامه این تحقیق پاسخ دادند. سن شرکت‌کنندگان بین ۲۵ تا ۶۰ سال بود. برای انتخاب شرکت‌کنندگان از روش نمونه‌گیری در دسترس استفاده شد (مک کی و گرس، ۲۰۰۵). همچنین به منظور انجام یک مصاحبه نیمه-ساختاریافته، ۱۵ معلم به صورت تصادفی انتخاب شدند.

^{۱۷} generic masculine construction

^{۱۸} synchronic

^{۱۹} diachronic

^{۲۰} Prospect

^{۲۱} Vision

^{۱۷} visibility of males and females

^{۱۸} social and domestic roles

^{۱۹} semantic roles

^{۲۰} activities

^{۲۱} pictorial representation

^{۲۲} firstness

ابزار جمع‌آوری اطلاعات

در این تحقیق از ابزارهای مختلف (پرسش‌نامه و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته) برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نظر استفاده شد. از این رو، این تحقیق یک تحقیق ترکیبی است (دورنی ۲۰۰۷). برای جمع‌آوری داده‌های کمی، از پرسش‌نامه ارزیابی بازنمایی جنسیتی یعقوبی نوتاش و نوری (۲۰۱۶) استفاده شد که بنابر مطالعات صورت گرفته، این پرسش‌نامه تنها پرسش‌نامه موجود در زمینه بازنمایی جنسیتی است.

این پرسش‌نامه شامل ۲۰ گویه با قابلیت اطمینان ۰,۷۹ به زبان انگلیسی و با مقیاس نمره‌دهی لیکرت^{۲۸} کاملاً مخالف=۱، مخالف=۲، نظری ندارم=۳، موافق=۴، کاملاً موافق=۵ است. برای رسیدن به اهداف پژوهش ۴ گویه به آن اضافه و به منظور افزایش درک شرکت‌کنندگان، این پرسش‌نامه به فارسی ترجمه شد و مجدداً پایایی و روایی آن سنجیده شد. به طوری که با قابلیت اطمینان ۰,۸۸، اعتبار آن توسط ۵ متخصص مورد تأیید قرار گرفت.

همچنین به منظور دستیابی به اطلاعات دقیق‌تر برای پاسخ‌دهی به پرسش‌های تحقیق، یک مصاحبه نیمه‌ساختاریافته متشکل از ۷ سؤال طراحی شد. پرسش‌های مصاحبه در مورد تفاوت‌های بین بازنمایی زنان و مردان در کتاب‌های درسی ویزن و ایدئولوژی پشت این تفاوت‌ها و همچنین تأثیر بازنمایی جنسیتی بر انتخاب رشته دانش‌آموزان، تمایلات و اهداف آموزشی، شغل و انگیزه یادگیری دانش‌آموزان بود. به منظور جلوگیری از ابهام، این مصاحبه به زبان فارسی صورت گرفت.

مواد آموزشی

کتاب‌های مورد پژوهش، مجموعه کتاب‌های ویزن می‌باشند که توسط سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی طراحی شده است (علوی مقدم و همکاران، ۲۰۱۷). این کتاب‌های درسی از زمان تغییرات در سیستم آموزشی مدارس ایران تدوین شده‌اند. در سال تحصیلی ۲۰۲۱، ویرایش سوم این مجموعه منتشر شد. هر کتاب شامل سه درس و هر درس شامل این بخش‌ها می‌باشد: آماده شوید، مکالمه، کلمات و عبارات جدید، خواندن، توسعه واژگان، دستور زبان، گوش دادن و صحبت کردن، تلفظ، نوشتن و آنچه که یاد گرفتید. تمام این بخش‌ها به جز بخش توسعه واژگان در پایه دهم و بخش تلفظ در پایه دوازدهم در سه کتاب درسی مشترک هستند. اجزای بسته آموزشی این کتاب‌ها عبارتند از:

- کتاب کار
- کتاب دانش‌آموز
- کتاب معلم
- لوح فشرده (CD) دانش‌آموز
- لوح فشرده (CD) معلم

با توجه به اهداف آموزشی کتاب‌های درسی آموزش زبان انگلیسی در ایران، مجموعه کتاب‌های ویزن (ویژن ۱، ویژن ۲، ویژن ۳) برای تحلیل بازنمایی جنسیتی انتخاب شدند.

۵. روند اجرای تحقیق

از آنجایی که این تحقیق در زمان وقوع همه‌گیری کووید ۱۹ صورت گرفت، تمامی مراحل تحقیق به صورت برخط انجام شد. از این رو، پس از اطمینان از قابلیت اطمینان و اعتبار ابزار پژوهشی، فایل پرسش‌نامه از طریق برنامه‌های تلگرام و واتساپ در گروه کشوری معلم‌های زبان انگلیسی کتاب‌های ویزن، قرار گرفت و از دبیران خواسته شد تا در صورت تمایل، پرسش‌نامه را تکمیل کنند. پیش از تکمیل پرسش‌نامه، در مورد هدف این تحقیق به معلم‌ها توضیح داده شد و به آنها اطمینان داده شد که هویت آنها محفوظ خواهد ماند. ۳۳۰ معلم زن و مرد از شهرهای مختلف ایران، که سابقه تدریس این کتاب‌ها را داشتند، داوطلبانه در این تحقیق شرکت کردند. پس از جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات لازم، نرم‌افزار اس پی اس اس (SPSS) مورد استفاده قرار گرفت. برای پاسخ به پرسش‌های تحقیق از آمار توصیفی استفاده شد. علاوه بر پرسش‌نامه، به منظور دستیابی به اطلاعات دقیق‌تر برای پاسخ به پرسش‌های تحقیق، یک مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با حضور ۱۵ معلم داوطلب انجام شد. پرسش‌های مصاحبه به صورت فایل ورد^{۲۹}، از طریق برنامه‌های فوق‌الذکر برای معلم‌ها ارسال شد و آنها نیز پاسخ‌ها را به همین ترتیب ارسال کردند. در خصوص تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی پس از جمع‌آوری مصاحبه‌ها، الگوهای رایج استخراج و برای محاسبه فراوانی پاسخ‌ها از تحلیل محتوا

استفاده شد. باید به این نکته اشاره کرد که پیش از آغاز مصاحبه، این اطمینان به معلم‌ها داده شد که پاسخ‌هایشان تأثیری بر منافع شغلی آنها نخواهد گذاشت و کاملاً محرمانه خواهد ماند.

۶. نتایج و یافته‌ها

تحلیل پاسخ‌های پرسش‌نامه

همان طور که قبلاً گفته شد، قابلیت اطمینان پرسش‌نامه با آلفای کرونباخ^{۳۰} ۰,۸۸۷ می‌باشد. این شاخص برای قابلیت اطمینان مناسب می‌باشد، زیرا تسنگ (۲۰۰۶) و دورنی و تاجی (۲۰۰۹) بر این باور بودند که مقدار ۰,۷۰ شاخص آلفای کرونباخ، قابلیت اطمینان کافی برای یک ابزار محسوب می‌شود. به منظور بررسی نگرش معلم‌ها در مورد بازنمایی جنسیتی در کتاب‌های درسی آموزش زبان انگلیسی در دبیرستان‌های

ایران، ۳۳۰ معلم در این تحقیق شرکت کردند که ویژگی‌های آنها در جدول ۱ به نمایش درآمده است:

جدول ۱: فراوانی و درصد ویژگی‌های معلم‌ها

متغیر	فراوانی	درصد
جنسیت	مرد	۱۳۲
	زن	۱۹۸
سن	۳۵-۲۵	۱۳۲
	۵۰-۳۶	۱۱۷
	۶۰-۵۰	۸۱
کل	۳۳۰	۳۳۰

جدول های ۲، ۳، ۴ و ۵ میانگین درصد پاسخ معلم‌ها به پرسش‌نامه ۲۴ گویه‌ای از نوع لیکرت را نشان می‌دهد.

جدول ۲: میانگین درصد پاسخ معلم‌های زن و مرد به پرسش‌نامه ۲۴ موردی از نوع لیکرت (مورد ۱-۶)

مورد	جنسیت معلم	کاملاً موافق	موافق	تردید دارم	مخالفم	کاملاً مخالفم
۱. به طور کلی در کتاب‌های درسی «ویژن» شخصیت‌های مؤنث کمتر از مذکر حضور دارند.	مرد	۴,۵۵	۵۰	۱۸,۱۸	۱۸,۱۸	۹,۰۹
	زن	۱۷,۲۴	۴۸,۲۸	۲۹,۶۹	۱۳,۷۹	۰
۲. به طور کلی شخصیت‌های مؤنث در کتاب‌ها به صورت افراد قدرتمند با نقش‌های مهم اجتماعی نشان داده شده‌اند.	مرد	۰	۲۷,۲۷	۳۶,۳۶	۳۱,۸۲	۴,۵۵
	زن	۰	۲۴,۱۴	۳۴,۴۸	۲۷,۵۹	۲۴,۱۴
۳. معمولاً اشاره‌ای غیرمستقیم به شخصیت‌های مرد در گفتگوها و خواننده‌ها وجود دارد.	مرد	۰	۳۶,۳۶	۱۸,۱۸	۳۶,۳۶	۹,۰۹
	زن	۱۰,۳۴	۳۱,۰۳	۲۴,۱۴	۲۷,۵۹	۶,۶۹
۴. شخصیت‌های مؤنث نسبت به مذکر بی‌نام‌ونشان‌تر هستند.	مرد	۴,۵۵	۴۰,۹۱	۳۱,۸۲	۹,۰۹	۱۳,۶۴
	زن	۱۷,۲۴	۳۷,۹۳	۲۰,۶۹	۲۰,۶۹	۳,۴۵
۵. شخصیت‌های مذکر در مقایسه با شخصیت‌های مؤنث بیشتر به صورت غیررسمی نام‌گذاری می‌شوند.	مرد	۴,۵۵	۱۳,۶۴	۲۷,۲۷	۵۰	۴,۵۵
	زن	۳,۴۵	۶,۹۰	۳۴,۴۸	۴۴,۸۳	۱۰,۳۴
۶. معمولاً به شخصیت‌های مذکر نسبت به شخصیت‌های مؤنث به طور متمایزتری پرداخته شده است.	مرد	۹,۰۹	۴۵,۴۵	۳۱,۸۲	۹,۰۹	۴,۴۵
	زن	۱۷,۲۴	۴۱,۳۸	۳۴,۴۸	۳,۴۵	۳,۴۵

موافق این مورد بودند. این نتایج کمی نشان می‌دهد معلم‌ها موافق عدم تعادل بازنمایی بین زنان و مردان در این کتاب‌ها هستند. محققان دیگر نیز همین نتیجه را گزارش کرده‌اند (مراجعه شود به انصاری و بابایی ۲۰۰۳، لی ۲۰۱۹). به علاوه، درصد بالایی از معلم‌ها مخالف گویه ۵، یعنی «شخصیت‌های مذکر در مقایسه با شخصیت‌های مؤنث بیشتر به صورت

جدول ۲ درصد پاسخگویی معلم‌ها در پنج سطح مقیاس لیکرت برای ۶ گویه اول پرسش‌نامه را نشان می‌دهد. نتایج آمار توصیفی نشان می‌دهد که درصد بالایی از موافقت معلم‌ها را می‌توان در گویه ۱، یعنی «به طور کلی در سری کتاب‌های ویژن ۱-۳ شخصیت‌های مؤنث کمتر از مذکر حضور دارند.» مشاهده کرد. ۵۰٪ معلم‌های مرد و ۴۸,۲۸٪ معلم‌های زن

^{۳۰} Cronbach's alpha

غیررسمی نام‌گذاری می‌شوند.» بودند (۵۰٪ معلم‌های مرد و ۴۴٫۸۳٪ معلم‌های زن).

جدول ۳: میانگین درصد پاسخ معلم‌های زن و مرد به پرسش‌نامه ۲۴ موردی از نوع لیکریت (مورد ۱۲-۷)

مورد	جنسیت معلم	کاملاً موافق	کاملاً مخالفم	تردید دارم	موافق	مخالفم	کاملاً مخالفم
۷. بیشتر جنس مذکر به طور معمول شخصیت‌های عمومی هستند. (کتاب از برچسب‌ها و اسم‌های مردانه برای اشاره به همه انسان‌ها استفاده کرده است)	مرد	۹,۰۹	۳۶,۳۶	۳۶,۳۶	۴,۵۵	۱۳,۶۴	۱۳,۶۴
	زن	۱۷,۲۴	۳۷,۹۳	۱۷,۲۴	۲۰,۶۹	۶,۹۰	۶,۹۰
۸. جنس مذکر در کتاب مستقل‌تر از جنس مؤنث به تصویر کشیده شده است.	مرد	۴,۵۵	۴۵,۴۵	۳۱,۸۲	۴,۵۵	۱۳,۶۴	۱۳,۶۴
	زن	۱۰,۳۴	۳۷,۹۳	۳۴,۴۸	۱۳,۷۹	۳,۴۵	۳,۴۵
۹. جنس مؤنث بیشتر انجام‌دهندگان عمل هستند، در حالی که مذکرها دریافت‌کننده هستند.	مرد	۰	۶,۹۰	۳۱,۸۲	۴۰,۹۱	۹,۰۹	۹,۰۹
	زن	۰	۱۰,۳۴	۲۴,۱۴	۴۱,۳۸	۲۴,۱۴	۲۴,۱۴
۱۰. افعال مرتبط با شخصیت‌های مذکر بیشتر شامل «فکرکردن»، «محاسبه کردن»، و انتزاع‌های دیگر است.	مرد	۰	۱۸,۱۸	۴۰,۹۱	۲۲,۷۳	۱۸,۱۸	۱۸,۱۸
	زن	۶,۹۰	۶,۹۰	۵۱,۷۲	۳۱,۰۳	۳,۴۵	۳,۴۵
۱۱. فعل‌های مرتبط با جنس مؤنث بیشتر در مورد «ظاهر شدن»، «نشان دادن»، «داشتن»، و غیره می‌باشد.	مرد	۰	۲۷,۷۳	۲۷,۲۷	۴۰,۹۱	۹,۰۹	۹,۰۹
	زن	۶,۹۰	۲۴,۱۴	۴۴,۸۳	۲۴,۱۴	۰	۰
۱۲. به طور کلی جنس مذکر قدرتمندتر، مستقل‌تر و متمایزتر از جنس مؤنث نشان داده شده است.	مرد	۰	۵۹,۰۹	۱۸,۱۸	۲۲,۷۳	۰	۰
	زن	۱۳,۷۹	۴۱,۳۸	۲۴,۱۴	۲۰,۶۹	۰	۰

داده‌های جدول ۳ مربوط می‌شود به درصد پاسخ معلم‌ها در پنج سطح مقیاس لیکرت برای گویه‌های ۷ تا ۱۲ پرسش‌نامه. باید به این نکته اشاره کرد که در میان موارد این جدول، بالاترین درصد موافقت به گویه ۱۲، یعنی «به طور کلی جنس مذکر قدرتمندتر، مستقل‌تر و متمایزتر از جنس مؤنث نشان داده شده است» تعلق دارد (با ۵۹٫۰۹٪ موافقت برای معلم‌های مرد و ۴۱٫۳۸٪ موافقت برای معلم‌های زن). ایگلی و مالدینیچ (۲۰۱۱) به این نکته اشاره کردند که نگرش‌های مبتنی بر جنسیت نه تنها با توزیع نامتعادل مردان و زنان در کتاب‌های درسی، بلکه با کلیشه‌های جنسیتی رایج نیز تداوم پیدا کرده است. اعتقاد به اینکه مردان مستقل‌تر و متمایزتر از زنان هستند

و اینکه زنان در مقایسه با مردان کمتر شایسته و ضعیف هستند کلیشه‌هایی است که در جوامع وجود دارد (ایگلی و مالدینیچ، ۲۰۱۱). از این رو، کلیشه‌های جنسیتی به ایده‌های عمومی در مورد مردان و زنان و نوع نقش‌های نسبت داده شده به آنها اشاره دارد (عامریان و اسماعیلی، ۲۰۱۴). همچنین، بیشترین میزان مخالفت به گویه ۹ یعنی «جنس مؤنث بیشتر انجام‌دهندگان عمل هستند، در حالی که مذکرها دریافت‌کننده هستند.» تعلق دارد (با ۴۰٫۹۱٪ مخالفت برای معلم‌های مرد و ۴۱٫۳۸٪ مخالفت برای معلم‌های زن). درصد مخالفت معلم‌ها به این گویه نشان می‌دهد که در کتاب‌های درسی زنان بیشتر به صورت منفعل به تصویر کشیده شده‌اند.

جدول ۴: میانگین درصد پاسخ معلم‌های زن و مرد به پرسش‌نامه ۲۴ موردی از نوع لیکریت (مورد ۱۸-۱۳)

مورد	جنسیت معلم	کاملاً موافق	کاملاً مخالفم	تردید دارم	موافق	مخالفم	کاملاً مخالفم
۱۳. شخصیت‌های قدرتمند به یک اندازه بین کاراکترهای مؤنث و مذکر تقسیم شده است.	مرد	۰	۳۶,۳۶	۲۲,۷۳	۳۱,۸۲	۹,۰۹	۹,۰۹
	زن	۰	۲۴,۱۴	۳۱,۰۳	۲۴,۱۴	۲۰,۶۹	۲۰,۶۹
۱۴. کلاً در کتاب به مذکرها بیشتر پرداخته شده و وجهت مؤنث‌ها ناچیز ترسیم شده است.	مرد	۱۸,۱۸	۴۰,۹۱	۲۲,۷۳	۱۳,۶۴	۴,۵۵	۴,۵۵
	زن	۱۳,۷۹	۳۱,۰۳	۲۰,۶۹	۳۱,۰۳	۳,۴۵	۳,۴۵

۱۳,۶۴	۱۳,۶۴	۲۲,۷۳	۴۵,۴۵	۴,۵۵	مرد	۱۵. در کتاب به شخصیت‌های مؤنث به طور کلی اشاره می‌شود درحالی‌که شخصیت‌های مذکر با نام خود خطاب می‌شوند.
۰	۲۰,۶۹	۳۴,۴۸	۳۱,۰۳	۱۳,۷۹	زن	
۰	۱۳,۶۴	۲۷,۲۷	۴۰,۹۱	۱۸,۱۸	مرد	۱۶. در تصاویر کتاب تعداد شخصیت‌های مذکر از مؤنث بیشتر است.
۰	۶,۶۹	۲۷,۵۹	۴۴,۸۳	۲۰,۶۹	زن	
۴,۵۵	۲۱,۸۲	۴۰,۹۱	۱۳,۶۴	۱۹,۰۹	مرد	۱۷. جنس مؤنث به صورت منفعل و آسیب‌پذیر به تصویر کشیده شده‌اند.
۱۰,۳۴	۳۷,۹۳	۳۴,۴۸	۱۳,۷۹	۳,۴۵	زن	
۹,۰۹	۳۱,۸۳	۵۰	۹,۰۹	۰	مرد	۱۸. در کتاب نکات کلی وجود دارد که نشان می‌دهد شخصیت‌های مؤنث در حل مسئله بهتر بوده و متفکران برتری هستند.
۱۰,۳۴	۳۷,۹۳	۴۱,۳۸	۱۰,۳۴	۰	زن	

نشان داده شده و منتقل می‌شود و کتاب‌های آموزش زبان انگلیسی از این قاعده مستثنی نیست (فاطمی و همکاران، ۲۰۱۱). بنابراین نحوه نمایش جنسیت در تصاویر کتاب‌های درسی بسیار قابل توجه است (تاملینسون و ماسوهورا، ۲۰۱۸). از سوی دیگر، بالاترین میزان مخالفت مربوط می‌شود به گویه ۱۸، یعنی «در کتاب نکات کلی وجود دارد که نشان می‌دهد شخصیت‌های مؤنث در حل مسئله بهتر بوده و متفکران برتری هستند.» (با ۳۱,۸۲٪ مخالفت معلم‌های مرد و ۳۷,۹۳٪ مخالفت معلم‌های زن).

جدول ۴ مربوط می‌شود به درصد پاسخ معلم‌ها در پنج سطح مقیاس لیکرت برای گویه‌های ۱۳ تا ۱۸ پرسش‌نامه. باید به این نکته اشاره کرد که در میان موارد این جدول، بالاترین درصد موافق به گویه ۱۶، یعنی «در تصاویر کتاب تعداد شخصیت‌های مذکر از مؤنث بیشتر است.» مربوط می‌شود (با ۴۰,۹۱٪ موافقت معلم‌های مرد و ۴۴,۸۳٪ معلم‌های زن) در واقع، نقش‌های جنسیتی، کلیشه‌ها، رفتارهای اجتماعی، ایدئولوژی فرهنگی و نگرش‌های فردی از طریق تصاویر موجود در کتاب به افرادی که با این کتاب‌ها مواجه می‌شوند

جدول ۵: میانگین درصد پاسخ معلم‌های زن و مرد به پرسش‌نامه ۲۴ موردی از نوع لیکریت (مورد ۱۹-۲۴)

مورد	جنسیت معلم	کاملاً موافق	موافق	تردید دارم	مخالفم کاملاً مخالفم
۱۹. شخصیت‌های مذکر به عنوان متفکران برتر نشان داده شده‌اند.	مرد	۴,۵۵	۴۵,۴۵	۲۲,۷۳	۱۸,۱۸
	زن	۶,۹۰	۳۴,۴۸	۳۱,۰۳	۲۰,۶۹
۲۰. جنس مذکر سهم بزرگ‌تری از افعالی که نشان‌دهنده عمل و اختیار داشتن است دارند.	مرد	۱۳,۶۴	۴۵,۴۵	۲۷,۲۷	۹,۰۹
	زن	۱۳,۷۹	۳۴,۴۸	۳۱,۰۳	۱۷,۲۴
۲۱. بازنمایی جنسیت در امیال و اهداف دانش‌آموزان مؤثر است.	مرد	۱۸,۱۸	۵۴,۵۵	۱۳,۶۳	۱۳,۶۴
	زن	۲۷,۵۹	۴۸,۲۸	۱۰,۳۴	۱۰,۳۴
۲۲. بازنمایی جنسیت در انتخاب رشته دانش‌آموزان مؤثر است.	مرد	۹,۰۹	۴۵,۴۵	۱۸,۱۸	۲۲,۷۳
	زن	۲۰,۶۹	۵۱,۷۲	۱۳,۷۹	۱۰,۳۴
۲۳. بازنمایی جنسیت در انتخاب شغل دانش‌آموزان مؤثر است.	مرد	۹,۰۹	۶۳,۶۴	۹,۰۹	۱۸,۱۸
	زن	۲۴,۱۴	۴۱,۳۸	۱۷,۲۴	۱۳,۷۹
۲۴. بازنمایی جنسیت در انگیزه یادگیری دانش‌آموزان مؤثر است.	مرد	۴,۵۵	۵۰	۳۱,۸۲	۹,۰۹
	زن	۳۱,۰۳	۴۴,۸۳	۱۰,۳۴	۱۰,۳۴

جدول ۵ مربوط می‌شود به درصد پاسخ معلم‌ها در پنج سطح مقیاس لیکرت برای گویه‌های ۱۹ تا ۲۴ پرسش‌نامه. باید به این نکته اشاره کرد که موارد ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴ به اثرات آموزشی بازنمایی جنسیتی اشاره می‌کند و در تمام این چهار گویه، میزان موافقت بسیار قابل توجه‌تر از مخالفت معلم‌ها بود. و این آمار نشان می‌دهد که معلم‌ها بر این باور هستند که بازنمایی جنسیتی در کتاب‌های درسی فوق‌الذکر بر اهداف آموزشی دانش‌آموزان، انتخاب رشته تحصیلی، انتخاب شغل و انگیزه یادگیری دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارد. به گفته آندرویسارد، (۲۰۲۰)، در هر جامعه‌ای، مشاغل تحصیلی و شغلی مردان و زنان نشان دهنده الگوهای کلیشه‌ای جنسیتی است. دانش‌آموزان دختر همچنان در مشاغل و مطالعات ریاضی و فنی حضور کمتری دارند و از طرفی حضور دانش‌آموزان پسر در مشاغل بهداشتی و سلامتی کمتر است. بازنمایی جنسیتی در کتاب‌های درسی می‌تواند بر آرزوهای شغلی تأثیر بگذارد، نگرش‌ها نسبت به نقش‌های آینده در جامعه را مشخص کند و بر ویژگی‌های شخصیتی اثر بگذارد (کالدول و ویل برهام، ۲۰۱۸).

طبق نتایج، با توجه به اولین پرسش تحقیق در مورد نحوه نگرش معلم‌های زبان انگلیسی نسبت به بازنمایی جنسیتی در کتاب‌های درسی، می‌توان چنین ادعا کرد که ۸۶،۳٪ معلم‌هایی که این کتاب‌ها را تدریس می‌کنند بر این باور هستند که بازنمایی مردان بیش از زنان است (۴۱،۶۹٪ معلم‌های مرد و ۴۴،۶۵٪ معلم‌های زن).

تجزیه و تحلیل پاسخ‌های مصاحبه

برای بیشتر کردن اعتبار یافته‌ها و بررسی دقیق دومین پرسش تحقیق، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته‌ای با ۱۵ معلم خانم و آقا انجام شد (۷ مرد و ۸ زن). این افراد به صورت داوطلبانه در این بخش از تحقیق شرکت کردند.

شرکت‌کنندگان به وجود نابرابری بازنمایی جنسیتی در کتاب‌های درسی اشاره کردند و تأکید کردند که «تصاویر مردان در کتاب‌های درسی ویرن بیشتر از زنان است»، «حضور شخصیت‌های مرد در مکالمات و متن‌ها بیشتر است» و «حضور زنان در نقش‌های اجتماعی در کتاب‌ها کمتر از مردان است». و این نتایج مصاحبه به طور مستقیم با دیدگاه معلم‌ها در پاسخ به گویه ۱ پرسش‌نامه، یعنی «به طور کلی در کتاب‌های ویرن ۱ / ویرن ۲ / ویرن ۳ شخصیت‌های مؤنث کمتر از

مذکر حضور دارند.» و گویه ۱۶، یعنی «در تصاویر کتاب تعداد شخصیت‌های مذکر از مؤنث بیشتر است.» مطابقت دارد. با درصد توافق بالا در انتخاب این دو گویه می‌توان ادعا کرد که نتایج پرسش‌نامه و مصاحبه همسو هستند.

به علاوه، شرکت‌کنندگان این سوگیری جنسیتی^{۳۱} را به این نکات که «بیشتر نویسندگان، طراحان و ذینفعان کتاب‌های درسی مرد هستند» یا «چون برخی معتقد به کاهش حضور زنان در جامعه و نقش‌های اجتماعی هستند»، همچنین وجود «نگاه مردسالارانه و نابرابری جنسیتی در جامعه» و در نهایت «فرهنگ مغرضانه سنتی^{۳۲}» در ایران که در کتاب‌های درسی ارائه شده است، نسبت می‌دهند.

بنابر درصد بالای مخالفت معلم‌ها با گویه ۹ پرسش‌نامه، یعنی «جنس مؤنث بیشتر انجام‌دهندگان عمل هستند، در حالی که مذکرها دریافت‌کننده هستند» و گویه ۱۸، یعنی «در کتاب نکات کلی وجود دارد که نشان می‌دهد شخصیت‌های مؤنث در حل مسئله بهتر بوده و متفکران برتری هستند.» می‌توان چنین نتیجه گرفت که علاوه بر حضور کم زنان در کتاب‌های درسی، یک دیدگاه مردسالارانه نیز همراه با کلیشه‌های جنسیتی وجود دارد که در مصاحبه نیز این موضوع مورد تأیید قرار گرفت.

پاسخ معلم‌ها نشان داد که بازنمایی جنسیتی در کتاب‌های درسی ویرن، تأثیرات آموزشی برای دانش‌آموزان به همراه دارد. آنها معتقدند این تأثیر از طریق «فرهنگ و آداب و رسوم مغرضانه» به جوانان منتقل شده و «ذهنیت» دانش‌آموزان در مورد نقش‌های اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. به علاوه، آنها بر این باور بودند که این تأثیر بیشتر از طریق ایجاد کلیشه‌های جنسیتی (پدرسالاری یا فمینیسم) به وجود می‌آید.

به علاوه، اغلب مصاحبه‌شوندگان اذعان داشتند که این مسئله می‌تواند بر انگیزه دانش‌آموزان اثر بگذارد. آنها گفتند: «حضور کمتر یک جنس در نقش‌های اجتماعی می‌تواند اثر بازدارندگی بر انتخاب رشته‌های علمی، هنری و ورزشی توسط همان جنس داشته باشد.» یک معلم (مرد) به تأثیر این موضوع بر انتخاب رشته تحصیلی و آینده شغلی دانش‌آموزان اشاره کرد. طبق نتایج به‌دست‌آمده، در پاسخ به پرسش ۲ پژوهش، یعنی «نگرش معلم‌های زبان انگلیسی نسبت به اثرات آموزشی بازنمایی جنسیتی در این کتاب‌های درسی» می‌توان گفت حدود ۷۳،۳۳٪ شرکت‌کنندگان معتقد بودند بازنمایی جنسیتی

^{۳۲} traditional biased culture

^{۳۱}gender bias

اثرات آموزشی قابل توجهی به همراه دارد. این نتایج را می‌توان بر اساس چهار مورد آخر پرسش‌نامه و درصد بالای موافقت معلم‌ها مورد تأیید قرار داد.

۷. بحث و نتیجه‌گیری

تجزیه و تحلیل پاسخ‌های پرسش‌نامه نشان داد که ۸۶٫۳٪ معلم‌های آموزش زبان انگلیسی (۴۱٫۶۹٪ معلم‌های مرد و ۴۴٫۶۱٪ معلم‌های زن) معتقدند بازنمایی مردان در کتاب‌های درسی بیشتر از زنان است. از سوی دیگر تجزیه و تحلیل کیفی داده‌ها نشان داد بازنمایی جنسیتی، تأثیر آموزشی قابل توجهی بر انگیزه یادگیری دانش‌آموزان دارد و موجب کلیشه‌های جنسیتی تبعیض آمیز شغلی می‌شود. این موضوع می‌تواند بر اهداف آموزشی، انتخاب رشته تحصیلی و انتخاب شغل آینده دانش‌آموزان اثر بگذارد.

یافته‌های این پژوهش با تحقیق صورت گرفته توسط جوانی و تحریری (۲۰۱۸) همسو است. آنها در مطالعه خود دریافتند که در بیشتر موارد، یک رویکرد جنسیتی به نفع مردان در مجموعه کتاب‌های درسی پراسپکت ۱-۳ وجود دارد. همچنین به این بحث پرداختند که این دیدگاه ناشی از تعصبات فرهنگی و ایدئولوژی ذاتی در فرهنگ ایرانی است. در میان موارد مختلفی از این تعصبات فرهنگی در جامعه می‌توان به این موارد اشاره کرد (البته به این موارد محدود نمی‌شود): «زن در مجالس مردانه جایگاهی ندارد، به جای اینکه با اسم خودش صدا زده بشود، هنوز با نام پسر بزرگ‌ترش صدا زده می‌شود (توسط شوهرش)، حتی پس از مرگ زن، روی اعلامیه، عکس گل جایگزین عکس زن می‌شود» (امینی و بیرجندی، ۲۰۱۲). این حضور محدود، به حوزه آموزشی و کتاب‌های درسی نیز گسترش یافته است.

همچنین، یافته‌های تحقیق حاضر با نتایج تحقیقات امینی و اوج (۲۰۱۸)، میری (۲۰۱۹)، دهمرده و کیم (۲۰۲۰) که کتاب‌های درسی زبان انگلیسی را در مقاطع دبیرستان‌های ایران از نظر موضوعات مربوط به جنسیت مورد بررسی قرار داده بودند، هم‌جهت است. این تحقیقات نیز به حضور بیشتر مردان در کتاب‌های درسی اشاره کرده‌اند. افشار (۲۰۱۶) نیز به بازنمایی ناعادلانه جنسیتی در کتاب‌های درسی زبان انگلیسی اشاره کرده است. به رغم اینکه در جمعیت کنونی ایران، زنان نقش‌های اجتماعی مهمی را در جامعه در اختیار گرفته‌اند، اما هنوز هم به طور آشکار کمتر از مردان به چشم می‌آیند. به نظر می‌رسد که دیدگاه‌های متعصبانه سنتی نسبت به زنان به عنوان

جنس فرودست در کتاب‌های درسی نیز غالب است. به طور خلاصه، تحقیقاتی که در سال‌های اخیر در سراسر جهان و هم‌چنین ایران در مورد نگرش‌های جنسیتی در کتاب‌های درسی زبان انگلیسی انجام گرفته نشان می‌دهد که متأسفانه جنسیت-گرایی در کتاب‌های درسی به وضوح قابل مشاهده است.

تحقیق حاضر به تحقیق در مورد بازنمایی جنسیتی در کتاب‌های درسی زبان انگلیسی دبیرستان‌های ایران پرداخته است. تحلیل کیفی نظرات شرکت‌کنندگان نشان می‌دهد که متأسفانه، جنسیت‌گرایی هنوز هم در کتاب‌های درسی جدید به وضوح قابل مشاهده است. در این کتاب‌ها نه تنها حضور زنان کمتر است، بلکه حضور آنها تنها در نقش‌ها و فعالیت‌های کلیشه‌ای زنانه دیده می‌شود. به نظر می‌رسد که بازنمایی جنسیتی منعکس‌کننده این آرمان ضمنی است که زنان باید در خانه بمانند و در فعالیت‌های اجتماعی کمتر حضور داشته باشند. به عبارت دیگر، نابرابری جنسیتی مشاهده شده در کتاب‌های درسی با واقعیت جامعه مدرن ایران امروز در تضاد است. در حال حاضر زنان در کنار مردان نقش‌های برجسته‌ای در عرصه‌های مختلف اجتماعی، علمی، فرهنگی، هنری، ورزشی، اقتصاد و سیاسی ایفا می‌کنند. باید به این نکته اشاره کرد که این ایدئولوژی در کشوری مانند ایران که اسلامی است قابل بحث است و ممکن است برخی اسلام را مقصر بدانند. اما این اشتباه است زیرا قرآن بارها بر برابری زنان و مردان تأکید کرده و تنها معیار برتری را تقوا دانسته است. بنابراین، نابرابری جنسیتی در این کتاب‌ها را نمی‌توان به فرهنگ اسلامی مرتبط دانست. وجود این نابرابری جنسیتی می‌تواند به دلیل تفسیر غلط از دین باشد. از این رو اقدامات فرهنگی علیه تبعیض باید به وظایف نویسندگان کتاب‌های درسی و مسئولان آموزش پرورش اضافه شود.

به علاوه، تجزیه و تحلیل پاسخ شرکت‌کنندگان مصاحبه نشان داد که بازنمایی جنسیتی اثر طولانی مدتی بر انگیزه یادگیری، اهداف آموزشی و آینده شغلی دانش‌آموزان می‌گذارد. این تحقیق برای کمک به بهبود آگاهی فرهنگی در جامعه آموزشی ایران انجام گرفته است. در حال حاضر و در جامعه ایران امروز، زنان حضور قدرتمند و مؤثری در زمینه‌های مختلف دارند و این واقعیت باید در کتاب‌های درسی منعکس شود تا دانش‌آموزان دختر درک روشنی از جایگاه خود در جامعه پیدا کنند. بنابراین، پیشنهاد می‌شود سیاست‌گذاران آموزشی و

طراحان برنامه‌های درسی آموزش زبان انگلیسی این مسئله را در نسخه‌های بعدی کتاب‌های درسی در نظر بگیرند. در نظر گرفتن سوگیری جنسیتی در توسعه مطالب کتاب-های درسی آموزش زبان انگلیسی مهم است. می‌توان چنین ادعا کرد که آموزش یک زبان تنها به آموزش محتوای زبانی آن محدود نمی‌شود و شامل تحمیل یک ایدئولوژی خاص به زبان آموزان توسط توسعه‌دهندگان مطالب نیز می‌شود. مثلاً این تحمیل ایدئولوژی می‌تواند بر ذهن و نگرش یادگیرندگان اثر بگذارد و بر به حاشیه راندن یک گروه اجتماعی خاص یا القای نگرش‌های منفی نسبت به جنسیت تأثیر بگذارد. از این رو، این وظیفه معلم‌های زبان انگلیسی است که این ایدئولوژی‌های پنهان را شناسایی کرده و آنها را در معرض دید دانش‌آموزان خود قرار دهند. بدین ترتیب، فراگیران زبان انگلیسی می‌توانند از دستور کار احتمالی پنهان شده در فرآیند بازسازی یک دیدگاه خاص در کتاب‌های درسی آگاه شوند و تفسیر مناسبی از آن داشته باشند.

پیشنهادات برای پژوهش‌های آتی

این تحقیق تنها بر نگرش معلم‌ها متمرکز شده است. تحقیقات دیگر می‌تواند به تحقیق در مورد نگرش دانش‌آموزان نسبت به بازنمایی جنسیتی در کتاب‌های درسی زبان انگلیسی بپردازند. به علاوه، تحقیق مشابه دیگری را می‌توان بر روی کتاب‌های درسی پایه‌های پایین‌تر انجام داد و بازنمایی جنسیتی را با تجزیه و تحلیل نظرات معلم‌ها و دانش‌آموزان، در این کتاب‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار داد. بنابراین چند موضوع پیشنهادی جهت استفاده محققان آتی در زیر آورده شده است:

- تحلیل نگرش دانش‌آموزان نسبت به بازنمایی جنسیتی در کتاب‌های درسی زبان انگلیسی در ایران
- تحلیل نگرش دانشجویان نسبت به بازنمایی جنسیتی در کتاب‌های درسی زبان انگلیسی در ایران
- تحلیل نگرش دانش‌آموزان نسبت به بازنمایی جنسیتی در کتاب‌های درسی سایر رشته‌های درسی
- تحلیل نگرش دانشجویان نسبت به بازنمایی جنسیتی در کتاب‌های درسی سایر رشته‌های درسی
- تحلیل و مقایسه نگرش معلمان مرد و زن نسبت به بازنمایی جنسیتی در کتاب‌های درسی زبان انگلیسی در ایران
- مقایسه نگرش معلمان و والدین دانش‌آموزان نسبت به بازنمایی جنسیتی در کتاب‌های درسی زبان انگلیسی در ایران

- ارائه پیشنهادات رفع نواقص و مشکلاتی که منجر به تحریک جنسی دانش‌آموزان در کتب درسی
- بومی‌سازی مطالب و عکس‌های کتب درسی مطابق فرهنگ اصیل ایرانی اسلامی

فهرست منابع

منابع فارسی

- افشار، ح. س. (1395) (۲۰۱۶). تجزیه و تحلیل و انتقاد از کتاب‌های درسی زبان انگلیسی پایه اول متوسطه اول، با تأکید بر تحلیل انتقادی گفتمان، *تحقیقات انتقادی در متون و برنامه‌های علوم اجتماعی*، ۱۵ (۳)، ۱۰۹-۱۳۱
- علوی مقدم، س، ب؛ خیر آبادی، ر؛ رحیمی، م و داوری، ح. ۱۳۹۶ (۲۰۱۷). نسخه ۱. تهران: چاپخانه کتاب‌های درسی ایران.
- علوی مقدم، س، ب؛ خیر آبادی، ر؛ رحیمی، م و داوری، ح. ۱۳۹۶ (۲۰۱۷). نسخه ۲. تهران: چاپخانه کتاب‌های درسی ایران
- علوی مقدم، س، ب؛ خیر آبادی، ر؛ رحیمی، م و داوری، ح. ۱۳۹۶ (۲۰۱۷). نسخه ۳. تهران: چاپخانه کتاب‌های درسی ایران
- امینی، م و اوج، س (۱۳۹۷) (۲۰۱۸). *تبعیض جنسیتی در کتاب‌های درسی زبان انگلیسی جدید دبیرستان‌های ایران* (ویژن ۱ و ۲). مجموعه مقالات اولین همایش ملی بررسی کتب و متون علوم انسانی ۲۳۱-۲۱۳

منابع انگلیسی

- Afshar, H. S. (2016). Analysis and criticism of the English language textbooks for the first grade of junior high school, with an emphasis on critical discourse analysis [Persian]. *Critical Studies in Texts & Programs of Human Sciences*, 15(3), 109-131
- Ahmad, M., & Shah, S.K. (2019). A critical discourse analysis of gender representations the content of 5th grade English language textbook. *International and Multidisciplinary Journal of Social Sciences*, 8(1), 1-24.
- Ahour, T., Towhidiyan, B., and Saedi, M. (2014). The Evaluation of English

- evaluation. *The Internet TESL Journal*, 8(2), 35-41
- Bahman, M., & Rahimi, A. (2010). Gender representation in EFL materials: an analysis of English textbooks of Iranian high schools. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 9, 273-277
- Blumberg, R. L. (2009). The invisible obstacle to educational equality: Gender bias in textbooks. *Prospects*, 38(3), 3405-36
- Caldwell, E. F., & Wilbraham, S. J. (2018). Hairdressing in space: Depiction of gender in science books for children. *Journal of Science & Popular Culture*, 1(2), 101-118. https://doi.org/10.1386/jspc.1.2.101_1
- Curaming, E.M., & Curaming, R.A. (2020). Gender (in)equality in English textbooks in the Philippines: A critical discourse analysis. *Sexuality & Culture*, 24, 1167-1188
- Dahmardeh, M. (2009). Communicative textbooks: English language textbooks in Iranian secondary school. *Linguistik Online*, 40(4), 45-61
- Dahmardeh, M., & Kim, S. (2020). Gender representation in Iranian English language coursebooks: Is sexism still alive? *English Today* 36(1), 12-22. doi:10.1017/S0266078419000117
- Dörnyei, Z (2007), *Research Methods in Applied Linguistics*, Oxford: Oxford University Press
- Dörnyei, Z., & Taguchi, T. (2009). *Questionnaires in second language research: Construction, administration, and processing*. Routledge
- Textbook 2” Taught in Iranian High Schools from Teachers’ Perspectives. *English Language Teaching* 7(), 150-158.
- Alavi Moghaddam, S. B., & Kheirabadi, R., (2016). Evaluation of Prospect series: A paradigm shifts from GTM to CLT in Iran. *Journal of Language Teaching and Research*, 7(3), 619-624.
- Aljuaythin, W. (2018). Gender representation in EFL textbooks in Saudi Arabia: A Critical discourse analysis approach. *International Journal of Applied Linguistics & English Literature*, 7(5), 151-157
- Al Kayed, M., Al khawaldah, S., & Alzubi, M. (2020). Critical discourse analysis of gender representations in EFL textbooks. *International Journal of English Language and Literature Studies* 9(4), 244-254
- Amerian, M., & Esmaili, F. (2014). Gender representation in Iranian high school English textbooks with a critical discourse analysis perspective. *International Journal of Language Learning and Applied Linguistics World*, 5(4), 277-289
- Amerian, M., & Esmaili, F. (2015). Language and gender: A critical discourse analysis on gender representation in a series of international ELT textbooks. *International Journal of Research Studies in Education*, 4(2), 3-12
- Amini, M., & Birjandi, P. (2012). Gender bias in the Iranian high school EFL textbooks. *English Language Teaching*, 5(2), 134-147
- Ansari, H., & Babaii, E. (2003). Universal characteristics of EFL/ESL textbooks: A step towards systematic textbook

- Lee, J. F. K. (2019). In the pursuit of a gender-equal society: Do Japanese EFL textbooks play a role? *Journal of Gender Studies*, 28(2), 204–217. <https://doi.org/10.1080/09589236.2018.1423956>. Matsuno, S. (2002). Sexism in Japanese radio business English program. *JALT Journal*, 24(1), 83–97
- Litz, D. R. (2005). Textbook evaluation and ELT management: A South Korean case study. *Asian EFL Journal*, 48, 1-53
- Liu, K. (2016). Prioritizing criteria for evaluating cultural contents in EFL textbooks through APH. *Journal of language teaching and research*, (7)5, 841-850
- Mackey, A., & Gass, S. M. (2005). *Second language research: Methodology and design*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers
- Mayring, P. (2014). *Qualitative content analysis: theoretical foundation, basic procedures and software solution*. Klagenfurt. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-395173>
- Miri, S. S. (2019). A synchronic and diachronic analysis of gender representation in English textbooks used in Iranian high schools [M.A. - Master of Arts]. Middle East Technical University
- Onderwijsraad (2020). “Een verkenning van sekse verschillen in het Onderwijsraad.” <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2020/10/07/verkenning-sekseverschillen-onderwijs>
- Riazi, A., & Aryashokouh, A. (2007). Lexis in English textbooks in Iran: Analysis of Eagly, A. H., & Mladinic, A. (2011). Are people prejudiced against women? Some answers from research on attitudes, gender stereotypes, and judgments of competence. *European review of social psychology*, 5(1), 1-35. doi: 10.1080/14792779543000002
- Fairclough, N. (1989). *Language and power*. London: Longman
- Fatemi, A. H., Pishghadam, R., & Heidarian, Z. (2011). Gender delineation in high school and pre-university ELT course books: A Criterion-Oriented approach to text analysis. *The Iranian EFL Journal*, 7(3), 32-47
- Gharbavi, A., & Mousavi, S. A. (2012). A content analysis of textbooks: Investigating gender bias as a social prominence in Iranian high school English textbooks. *English Linguistics Research*, 1(1), 24-49. <https://doi.org/10.5430/elr.v1n1p42>
- Graham, A. (1975). *The making of non-sexist dictionary*. Newbury House Publishers.
- Hashemian, M., Iravani, M., & Salehpour, Gh. (2020). A CDA of representation of males and females in EFL textbooks of Iranian high schools: Vision Series. *Journal of Language and Discourse Practice*, 1 (1), 37-51
- Irwansyah, M & Ardini, A. (2023). GENDER REPRESENTATION IN AN INDONESIAN GOVERNMENT-ENDORSED ENGLISH TEXTBOOK. *Wiralodra English Journal*. 7. 51-64. [10.31943/wej.v7i1.191](https://doi.org/10.31943/wej.v7i1.191).
- Javani, T., & Tahriri, A. (2018). The representation of male and female social actors in Prospect EFL Series of Iranian junior high school: A CDA perspective.

- Linguistics. *Sexuality and Culture*, 25(6), 2158–2175.
<https://doi.org/10.1007/s12119-021-09870-5>
- Tyarakanita, A., Drajiati, N. A., Rochsantiningsih, D., & Nurkamto, J. (2021). The representation of gender stereotypes in Indonesian English language textbooks. *Sexuality & Culture*, 25(3), 1140–1157.
<https://doi.org/10.1007/s12119-021-09813-0>
- Tomlinson, B. (2013). *Developing materials for language teaching* (2nd ed.). London: Bloomsbury
- Tomlinson, B., & Masuhara, H. (2018). *The complete guide to the theory and practice of materials development for language learning*. USA: Willey-Blackwel
- Tseng, W. T., Dörnyei, Z., & Schmitt, N. (2006). A new approach to assessing strategic learning: The case of self-regulation in vocabulary acquisition. *Applied Linguistics*, 27(1), 78–10
- Yaghoubi-Notash, M., & Nouri, Z. (2016). Inclusion/exclusion and role allocation in marketized EFL syllabus: Gender from CDA perspective. *Journal of Language Teaching and Research*, 7(1), 110-117
- UNESCO (2022). Education for all: Global monitoring report. UNESCO Institute of Education
- exercises and proposals for consciousness-raising activities. *Journal of Pan-Pacific Association of Applied Linguistics*, 11(1), 17-34.
- Riazi, A. M., & Mosalanejad, N. (2010). Evaluation of learning objectives in Iranian high-school and pre-university English textbooks using Bloom's taxonomy. *TESL-EJ: The Electronic Journal for English as a Second Language*, 13(4). Retrieved from <http://www.teslej.org/wordpress/issues/volume13/ej52/a5>
- Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (1986). *Approaches and methods in language teaching*. Cambridge: Cambridge University Press
- Sadeghi, K., & Richards, J.C. (2014). *The idea of English in Iran: An example from Urmia*. World Englishes.
- Saputra, F. D. (2019). Gender representation in EFL textbooks. *Edukasi*, 6(1), 247–259
- Siren, T. (2018). Representations of men and women in English language textbooks. A critical discourse analysis of Open Road 1-7. Master's Thesis English Philology Faculty of Humanities University of Oulu
- Stewart, M., Walker, K., & Revelle, C. (2018). Learning from students: What, why, and how adolescent English learners want to read and write. *Texas Journal of Literacy Education*, 6 (1), 23–40.
<https://hdl.handle.net/11274/13263>
- Suwarno, Triyono, S., Ashadi, & Sahayu, W. (2021). Gender Construction in the Indonesian Government-Distributed English Textbook: Combining Critical Discourse Analysis and Corpus